

Kitap Tanıtımı ve Tenkitler

Washington Irving¹, **Elhamrâ: Endülüs'ün Yaşayan Efsanesi**, çev.
Veysel Uysal (İstanbul: İz Yayınları, 1992), 216 s.

Washington Irving (1783-1859) Amerikan edebiyatının öncülerinden olup deneme, hikâye, biyografi, tarih, vb. alanlarda kaleme almış olduğu eserlerle dünyada pek az insana nasip olan uluslararası çapta bir üne sahiptir. Hayatı boyunca hep yazın hayatıyla içli-dışlı

¹ Irving, edebî ve araştırmacı kimliğinin yanı sıra aynı zamanda bir diplomattır. 1842-1846 yılları arasında ABD'nin İspanya Büyükelçisi olarak görev yapar. Avrupa'nın çeşitli ülkelerini dolaştıktan sonra İspanya tarihine ilgi duydular ve XVI. yüzyıl İspanyası ile ilgili, başta Amerikalı ve Avrupalı yazarlar olmak üzere çok geniş bir araştırmacı kitlesini etkileyen önemli eserler kaleme alır. İspanya tarihiyle ilgili olarak kaleme almış olduğu eserler bugün Elhamrâ Sarayı'nda özel bir koleksiyon olarak sergilenmektedir. Araplar ve İspanyollar tarafından hakkında çokça masal/efsane üretilen Gırnata'nın Elhamrâsıyla ilgili çalışması halen araştırmacılara ilhâm kaynağı olmaya devam etmektedir.

Irving'in İspanya tarihine vukûfiyetini onun hayat hikayesinden çıkartmak mümkündür; Ebeveynleri İskoç göçmenidir. Babası, İngiliz ordusunda asker olup, Amerika'ya yerleştikten sonra ticâretle uğraşır. Doğduğu hafta ateşkes antlaşması imzalandığından ailesi ona; Amerikan Bağımsızlık Savaşı'nın sembol ismi George Washinton'dan esinlenerek bu ismi verir. Çocukluk yıllarında resim, hikâye, drama, tiyatroyla ilgilendi, çeşitli mahlaslar kullanarak edebiyat dergilerinde yazılar kaleme aldı ve editörlük yapar. Irving, düzenli bir üniversite eğitimi görmeden hukuk tahsil eder, fakat yargıçlık veya avukatlık yapmaz. Zamanının çoğunu entelektüel uğraşlara ayırır. Genç yaşta tüberküloza yakalandı ve moral gezisi için ailesi tarafından Avrupa'ya gönderilir. Uzun bir süre İngiltere'de ve ardından da Almanya ve Fransa da yaşar. 1826'da ABD'nin İspanya büyükelçisi Alexander Hill Everett tarafından İspanyolların Amerika kıtasındaki yayılımlarıyla ilgili araştırmalarda bulunmak üzere İspanya'ya davet edilir. Daveti kabul eden Irving, 1826'da Madrid'e gelir. Bu yıllarda İspanyol arşivlerini yoğun bir şekilde araştırarak İspanya tarihinin bu gününe ışık tutan çok önemli eserler kaleme alır. 1842-1846 yılları arasında İspanya büyükelçisi olarak görev yapar fakat entelektüel yaşamına ara vermeden devam eder.

oldu ve ilerleyen yaşına rağmen bu işten kopmadı. En son imza attığı eserlerden biri 5 ciltlik George Washington biyografisidir.

Klasikler, kültürel mirasın harmanlandığı biblolar gibi olup, zamana karşı adeta meydan okurlar. Zaman değişse, devran dönse de onlar yaşamaya ve yaşatmaya devam ederler. Bu açıdan Gırnata'nın (Granada) *Elhamrâsı* Müslümanlar için adeta bir hayranlık abidesidir. *Elhamrâ Sarayı*'yla ilgili başta Araplar ve İspanyollar olmak üzere pek çokları tarafından masal, efsane, menkıbe uydurulmuş; nice aşk türküleri bestelenmiş, savaş ve kahramanlık ağıtları yakılmıştır. Irwing de bu eserinde *Elhamrâ*'yla ilgili gözlem ve duyularını gayet güzel ve akıcı bir üslupla okurlarla paylaşır. Yazar, giriş kısmından 64'ncü sayfaya kadar olan bölümde sarayın iç kısmına ve müştemilatına ilişkin betimsel bilgiler vermekte, ilerleyen sayfalarda ise sarayın dış görünüşü ve çevresiyle ilgili gözlemlerine yer vermektedir. Daha sonra ise, Endülüs Sultanları'yla ilgili anlatıları okuyucuya sunmaktadır.

Akademik düşünce sebep-sonuç ilişkisi denkleminde kendisini eleştiri üzerinden inşâ eder. Eser; din, tarih, sosyoloji, edebiyat, felsefe, sanat ve mimarî başta olmak üzere pek çok araştırmaya/araştırmacıya ilhâm kaynağı olacak son derece özgün bilgiler içermesine rağmen akademik kaygıyla kaleme alınmadığından sistematik olmaktan yoksundur. Yazar, her ne kadar amacının efsaneleri derlemek olmadığını belirtse de çalışmada eleştirel bakış açısından ziyade betimsel boyut ön plana çıkmaktadır. Bu açıdan eser, sosyal ve antropolojik tarih araştırmalarının yanı sıra, sanat tarihi ve mimarî çalışmalarına önemli derecede katkılar sağlayacak veriler içermektedir. Irwing'in edebî yönünün güçlü olması bu denli zengin malzemenin okuyucuyu yormadan bir deneme havasında sunulmasını kolaylaştırmıştır.

Saraylar; iktidarı, gücü, ihtişamı ve zenginliği sembolize ederler. Saray vb. yapılar inşâ edilirken genellikle uzak noktalar, görkemli ve müstâhkem mevkiler tercih edilir. Fakat iktidar sahiplerinin güç ve kudreti tükenince de cazibelerini yitirirler. Irwing'in ifadesiyle söyleyecek olursak (1992: 45); saray sakinleri sarayın ihtişamlı döneminde kibire ve gösterişe çok düşkün olurlar. Çöküş devrinde ise daha mütevâzi olurlar. Saltanat saraylarının birçoğu zamanla dilencilerin ikametgâhı haline gelir. Irwing de kitapta bize sunmuş olduğu anlatıları gezi esnasında sarayda yaşayan dilenci, kimsesiz, vb. insanlardan derler. Peki, Irwing acaba niçin ısrarla bu

sarayı ziyaret etmek ister? Bunu eserin 41'nci sayfasında şöyle açıklar: *"Ta küçüklüğümden, Hudson kıyılarında Gırnata savaşlarının tarihine ait eski bir kitaba daldığım günden beri, bu şehir rüyâlarımın şehriydi ve sık sık hayalimde Elhamrâ'nın ünlü salonlarını dolaşırdım. Fakat işte ilk defa bu rüyâ gerçekleşti..."*. Merak ilmin hocasıdır. İnsanda araştırma motivasyonunu sağlayan gizil güç, eşyanın mahiyetine, hakikatin özüne ulaşma ve sonsuz bilme arzusudur. Bu açıdan Irwing'in merak güdüsünün onun başarısının ardındaki en büyük gizil güç olduğunu söyleyebiliriz.

Eser, bir araştırma gezisi ve bu gezi boyunca derlenen gözlem, masal, efsane ve benzeri malzemelerin sunumundan oluşmaktadır. 1829 yılı bahar aylarında İspanya'ya gelen yazar, Madrid Rus Büyükelçiliği'nde bir dostuyla birlikte İşbîliye'den (Sevilla) Gırnata'ya kadar uzanan gezi esnasında gördüklerini ve duyduklarını not eder. Seyyâhın, adeta kahraman olma edasıyla yola çıktığını, sıradan şeylerden hoşlanmadığını, aksine sürprizlerden hoşlandığını açıkça belirtmesi çalışmaya ayrı bir doğallık katmaktadır. Kitabın giriş kısmında bir yandan İspanya'nın coğrafi ve tabii yapısına dair bilgilere yer verirken, diğer yandan da, tabiat ve sosyal hayat üzerinde Arap etkisinden bahsetmektedir; *"Arazi, örfler, hatta insanların yürüyüş tarzı bile Araplar'ın damgasını taşıyor (1992: 8)"*.

Gündelik hayat, toplumsalın içinde şekillendiği ve toplumsallığın inşâ edildiği bir mecradır. Toplumların uğraşlarına ve zamanın ruhuna göre sosyo-ekonomik faaliyetler farklılaştığı gibi bunlara ilhâm kaynağı olan ilimler de farklılaşmaktadır. Nasıl ki son birkaç asırda sosyoloji, psikoloji, psikiyatri, vb. gibi ilimler ortaya çıktıysa zamanın değişmesiyle birlikte sihir, büyü, ruh çağırma vb. gibi pek çok ilmin de ortadan kalktığı görülmektedir. Kitapta, hükümdarların ülkelerini idare etmek ve düşman saldırılarından korumak için o dönemin şartlarında varlığın metafizik boyutuyla ne derece güçlü ilişkiler kurdukları hikâye edilmektedir. *"Bütün İspanya'da çok yaygın olan bazı hikâyelerin ve özellikle de Mağripliler tarafından gömülen hazine hikâyelerinin gayet yaygın bir biçimde en fakirlerin ağzında dolaştığını fark ettim (1992: 20)"*.

Müslümanların Batı'ya doğru ilerleyişlerinin Franklar tarafından VIII. asrın ikinci çeyreğinde (m.732'de) Tours Ovası'nda durdurulması, Avrupa ve dünya tarihi açısından çok önemli sonuçlar doğurmuştur. Irwing, bunu şöyle ifade eder: *"Engin bir Arap seli dalgası*

İspanya kıyılarına doğru gelmiş ve azgın bir sel şiddetiyle Avrupa kıyılarını kaplamıştır. Cebalitarık kayalığından Pirenelerin tepelerine kadar uzanan fetihleri, Mısır ve Suriye'deki Müslümanların zaferlerinin hızı kadar seri ve başarılı oldu. Hatta daha da üstün: eğer Araplar Tours Ovaları'nda durdurulmamış olsalardı; bütün Fransa, bütün Avrupa, Doğu imparatorlukları kadar kolay bir şekilde istila edilmiş olacaktı. Ve bugün Paris ve Londra'nın mabetlerinde hilal yükselecekti (1992: 52)''. Dolayısıyla Batı, bugünkü varoluşunu Müslümanların Atlas Okyanusu kıyılarında Franklar tarafından durdurulmasına borçludur.

Irwing, İspanya'daki Müslüman varlığının kalıcı olmadığı görüşündedir. Bu durumu şöyle izâh etmeye çalışır: *"Bununla beraber İspanya'daki Müslüman imparatorluğu dikildiği toprakta iyice kök salamayan, dışarıdan gelme şahane bir bitki gibi oldu. Bütün batı komşuları ile aralarında aşılmaz dini engeller ve gelenekler bulunan ve doğulu hemcinslerinden çöl ve denizlerle ayrılmış olan İspanya Mağriplileri tecrid edilmiş bir halk olarak kalıyordu. Onların bütün hayatı, gasp edilen bir memlekette ayakta durmak için uzun, yiğit ve kahramanca bir mücadele haline geldi, 1992: 53''.* Irwing, bu düşüncesiyle Müslümanları işgalci olarak görmekte fakat, kendi memleketi olan ABD'nin İngiltere'nin sömürge-sinden yeni kurtulmuş olmasına rağmen İngiltere aleyhine herhangi bir değerlendirme de bulunmadığı gibi İspanyolların sömürgecilik faaliyetleriyle ilgili de herhangi bir çıkarımda bulunmamaktadır.

Dünya siyasi tarihine bakıldığında yüzyılın üzerinde hüküm süren devletlerin sayısı yaklaşık olarak yüz civârındadır. Hâlbuki Endülüs Müslümanları'nın, İberik yarımadasındaki siyasi ve askerî varlıkları yaklaşık sekiz asır sürer. Bu durum Irwing'in tezlerinin aksine Endülüs Müslümanları'nın bu coğrafyada yerli ve kalıcı olduklarının en büyük göstergesidir. Diğer bir ifadeyle bugün dahi sekiz asırlık kesintisiz bir tarihe sahip olan devlet hemen hemen yok gibidir. Fakat yazar İspanya tarihinin *Endülüs Dönemini* görmezden gelmektedir.

Tarihi galipler yazar, mağluplar ise galiplere etnoğrafik malzeme sağlarlar. Özellikle, siyasi tarih anlatılarına bakıldığında halkın dışlandığını görürüz. Bugün, bize tarih olarak sunulan anlatıların çoğu seçkinlerin, hanedan ailesinin ve onların etrafında oluşan yönetici sınıfın tarihidir. Irwing'in çalışması da bu saptamadan uzak değildir. Çalışma, zengin bir içeriğe sahip olmasına rağmen, *Elhamrâ Sarayını* vücûda getiren kültürün, bunun temsilcisi ve mi-

marı olan Müslümanların İspanya tarihinden silinmesinin baş sorumlularından biri, adeta sembolü olan İspanyol Engizisyonu ile ilgili hiçbir imada dahi bulunmaması eserin önemini azaltmaktadır.

Musa ÖZTÜRK

(Yrd. Doç. Dr., Mardin Artuklu Üniversitesi,
Edebiyat Fakültesi, Sosyoloji Bölümü)

Roger Garaudy, **Endülüs'te İslam: Düşüncenin Başkenti Kurtuba**,
çev. Cemal Aydın (İstanbul: Türk Edebiyatı Vakfı Yayınları, 2014), 335 s.

Bu eser bir giriş ve üç bölümden meydana gelmektedir. Eserin *Giriş* bölümünde Endülüs İslam medeniyetinin genel hususiyetlerine değinilerek eserin yazılma amacı ve temel dayanak noktalarına dikkat çekilmiştir. Birinci bölüm *Endülüs'teki Batı İslam'ı* başlığını taşımakta olup üç alt başlığa ayrılmaktadır. Yazar burada İspanya'daki İslam hakimiyetinin karakteri üzerinde durmaktadır. Diğer başlıklarda ise İslam felsefesinin problemleri ve Batı'daki İslam'ı kimlerin ortadan kaldırdığını tartışmaktadır. Eserin ikinci bölümü *Endülüs İslamı'nda Hayatın Anlamı* ismini taşımakta olup bu bölümde Endülüs İslam medeniyetinin önde gelen şahsiyetleri ele alınmıştır. *Müslüman Endülüs'te Hayat* isimli üçüncü bölümde ise Endülüs şiiri, musikisi, bilimi ve somut yapıları irdelenmiştir.

Eserle ilgili genel içerik sunumundan sonra Garaudy'nin eser boyunca öne çıkan yaklaşımlarına ve bakış açısına dikkat çekebiliriz. Henüz *Giriş* bölümünde Garaudy, Endülüs İslam medeniyetinin bir aktarım merkezi olmadığını, ilklerin ve ilkelerin odak noktası olduğunu, felsefeden, astronomiden, tıptan ve sanattan örneklerle ifade etmekte; bu medeniyetin özellikle deneysel bilimin önemli bir merkezi olup *Ragor Bacon'ın* bu bilimi Avrupa'ya taşıdığını ileri sürmektedir. Ancak Endülüs'teki bilimin "bilgelik" ve "iman"dan ayrı olmadığını, bu medeniyetin gayeyi, "niçin"i soran bir bilime sahip

MİLEL VE NİHAL

inanç, kültür ve mitoloji araştırmaları dergisi

Cilt/Volume: 12 Sayı/Number: 1 Ocak – Haziran / January – June 2015

ISSN: 1304-5482

Bu dergi uluslararası EBSCO HOST Research Databases veri indeksi ve TÜBİTAK-ULAKBİM Sosyal ve Beşeri Bilimler Veri Tabanı tarafından taranmaktadır.

Sahibi / Owner

Milel ve Nihal Eğitim, Kültür ve Düşünce Platformu Derneği adına Şinasi Gündüz

Yazı İşleri Sorumlusu / Legal Representative

Yasin Aktay

Editör / Editor

Şinasi Gündüz

Editör Yrd. / Co-Editor

Cengiz Batuk

Hakan Olgun

Sayı Editörü / Editor of Issue

Feridun Bilgin

Yayın Kurulu/ Editorial Board*

Alpaslan Açıkgeçenç, Ayaz Akkoyun, Yasin Aktay, Mahmut Aydın,
Cengiz Batuk, Şinasi Gündüz, İbrahim Kayan, Hakan Olgun, Necdet Subaşı,
Burhanettin Tatar

Danışma Kurulu/Advisory Board*

Baki Adam (Prof. Dr., AÜ); Mohd. Mumtaz Ali (Prof. International Islamic U. Malezya); Adnan Aslan (Prof.Dr., Süleyman Şah Ü.); Kemal Ataman (Doç.Dr., Uludağ Ü.); Mehmet Akif Aydın (Prof. Dr., Marmara Ü.); Yılmaz Can (Prof. Dr., OMÜ); Ahmet Çakır (Doç. Dr., OMÜ); Mehmet Çelik (Prof. Dr., Celal Bayar Ü.); Waleck S. Dalpour (Prof. University of Maine at Farmington); İsmail Engin (Dr., Berlin); Cemalettin Erdemci (Prof.Dr. YYÜ); Tahsin Görgün (Prof.Dr., 29 Mayıs Ü.); Ahmet Güç (Prof.Dr., Uludağ Ü.); Recep Gün (Doç. Dr., OMÜ); Ö. Faruk Harman (Prof.Dr., Mar.Ü.); Erica C.D. Hunter (Dr., Cambridge U.); Mehmet Katar (Prof. Dr., A.Ü.); Mahmut Kaya (Prof. Dr., İ.Ü.); Sadık Kılıç (Prof.Dr., Atatürk Ü.); Şevket Kotan (Y.Doç.Dr., İ.Ü.); İlhan Kutluer (Prof.Dr., Mar. Ü.); George F. McLean (Prof. Catholic Univ., Washington DC); Ahmet Yaşar Ocak (Prof. Dr., Hacettepe Ü.); Jon Oplinger (Prof. University of Maine at Farmington); Ömer Özsoy (Prof.Dr., Frankfurt U.); Roselie Helena de Souza Pereira (Mestre em Filofia-USP; UNICAMP Brasil); Ekrem Sarıkcıoğlu (Prof.Dr., SDÜ); Hüseyin Sarıoğlu (Prof.Dr., İÜ); Bobby S. Sayyid (Dr. Leeds U.); Mustafa Sinanoğlu (Prof.Dr., 29 Mayıs Ü.); Mahfuz Söylemez (Prof.Dr. İÜ); Necdet Subaşı (Y.Doç.Dr., DİB); Bülent Şenay (Prof.Dr., UÜ); İsmail Taşpınar (Prof.Dr. Mar.Ü.); C. Sadık Yaran (Prof.Dr., OMÜ); Ali Murat Yel (Prof.Dr., Fatih Ü.); Hüseyin Yılmaz (Doç.Dr., YYÜ); Ali İhsan Yitik (Prof. Dr., DEÜ)

* Soyadına göre alfabetik sıra / In alphabetical order

Kapak ve Sayfa Tasarımı / Cover & Page Design

İnan Avcı

Baskı / Publication

Ladin Ofset - İstanbul, Ekim 2015

2.Mat. Sit. 3 NB 15 Topkapı İstanbul / İsmail Tüz 0212 501 24 18

Yönetim Yeri / Administration Place

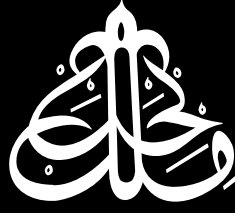
Milel ve Nihal Eğitim, Kültür ve Düşünce Platformu Derneği

Fevzipaşa Cad. Şehit Mehmet Sarper Alus Sok. No: 5, K.: 3, Tel: (0212) 533 97 31 Fatih/İstanbul

www.milelvenihal.org e-posta: dergi@milelvenihal.org

Milel ve Nihal yılda iki sayı olarak altı ayda bir yayımlanan uluslararası hakemli bir dergidir.

Milel ve Nihal'de yayımlanan yazıların bilimsel ve hukuki sorumluluğu yazarlarına aittir. Yayımlı dili Türkçe ve İngilizce'dir. Yayımlanan yazıların bütün yayın hakları *Milel ve Nihal*'e ait olup, yayıncının izni olmadan kısmen veya tamamen basılamaz, çoğaltılamaz ve elektronik ortama taşınmaz. Yazıların yayımlanıp yayımlanmamasından yaygın kurulu sorumludur.

MİLEL VE NİHAL

inanç, kültür ve mitoloji araştırmaları dergisi

ISSN: 1304-5482

ENDÜLÜS

Cilt/Volume: 12 Sayı/Number: 1
Ocak – Haziran / January – June 2015

MİLEL VE NİHAL

inanç, kültür ve mitoloji araştırmaları dergisi

ISSN 1304-5482

ENDÜLÜS

İsmail Hakkı ATÇEKEN
Endülüs Fâtihterinden
Mûsâ b. Nusayr'ın Akibeti

Cumhur Ersin ADIGÜZEL
Endülüslü Bir Muhaddisin İlim Dünyası:
İbn Hayr el-İşbîlî ve Fehrese'si

Tuğba ÖZTÜRK
Toledo Koleksiyonu:
Sebepleri ve Sonuçlarıyla
İlk Oryantalist Çalışmalar

Nizamettin PARLAK
Endülüs'te Toplumsal Kutuplaşmanın
Sebepleri ve Kültürel Sonuçları

Feridun BİLGİN
Bahçivan Devletin Ayrıık Otları:
Moriskolar -Son Savunma-

Mehmet Mahfuz SÖYLEMEZ
Mahfuzât: Müslümanların
Şehit Coğrafyası Endülüs

cilt: 12 sayı: 1 Ocak - Haziran'15